

Metatextul aparatului critic în stilul biblic-religios. Identitate, geneză, funcție

Monica TIMOFTE

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Abstract: This paper focuses on Bible cross references as a metatext. The inductive description of their binary identity led us to a clearer distinction between *text* as a pragmatic-syntactic unit and *metatext*. Our excursus on their genesis and function zoomed in on one of the principles of Biblical hermeneutics, called *the principle of analogy*. The aspects of simplicity, exhaustivity, and non-contradiction [Hjelmslev 1943: 13] of the Scriptures are also inherently implied in the overall discussion of this hermeneutical principle.

Keywords: *text, metatext, Biblical hermeneutics, principle of analogy, clarity.*

§0. Lucrarea noastră supune atenției conceptul de *metatext*, avînd ca obiect de aplicație *referințele marginale* ce însoțesc textul Sfințelor Scripturi. Cunoscute și sub sintagma terminologică de *trimiteri scripturistice*, ele reprezintă o parte din aparatul critic atașat textului sacru. Așadar, excursul de față ia în discuție o componentă a aparatului critic în calitatea sa de metatext în scopul de a-i examina identitatea, geneza și funcția, iar terminologia, respectiv conceptele întrebuițate aici, se situează în continuitatea viziunii noastre referitoare la text ca unitate pragmatico-sintactică [cf. Timofte, 2015].

§1. **Identitate. Sub aspect formal**, se impune observația că frecvența deosebit de mare a referințelor marginale la versetele biblice este o trăsătură dominantă a organizării tuturor celor 66 de cărți ce compun Biblia. Investigarea *Epistolei lui Pavel către Romani*¹, de exemplu – o epistolă de dimensiuni medii – evidențiază cu ușurință acest fapt: în cele 16 capitole ale epistolei există 1234 de trimiteri scripturistice marginale, distribuite pe capitole după cum urmează: cap. 1 – 117, cap. 2 – 98, cap. 3 – 91, cap. 4 – 56, cap. 5 – 66, cap. 6 – 63, cap. 7 – 38, cap. 8 – 140, cap. 9 – 103, cap. 10 – 53, cap. 11 – 89, cap. 12 – 129, cap. 13 – 50, cap. 14 – 56, cap. 15 – 89, cap. 16 – 76.

În sistematizarea inventarului de referințe scripturistice am stabilit următorul principiu: un singur semn grafic în corpul textului pentru o singură referință marginală. Aceasta înseamnă că numărul trimiterilor scripturistice la versetele biblice din corpul textului variază între 1 și 4, indiferent de numărul versetelor ce apar în cuprinsul referinței. Așadar:

- un singur semn grafic (*) – o singură referință marginală:

¹ Pentru trimiterile scripturistice folosite în această lucrare, am folosit traducerea Cornilescua Biblicii [*Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament cu Trimiteri*, 2005].

(1) *Dar Dumnezeu* Își arată dragostea față de noi prin faptul că, pe când eram noi încă păcătoși, Hristos a murit pentru noi.* (Rom. 5:8)

*Ioan 15:13; 1Pet. 3:18; 1Ioan 3:16; 1Ioan 4:9, 10

- două semne grafice (*, **) – două referințe marginale:

(2) *Preaiubiților, nu* vă răzbuțați singuri; ci lăsați să se răzbuțe minia lui Dumnezeu; căci este scris: „Răzbuțarea** este a Mea; Eu voi răsplăti”, zice Domnul.* (Rom. 12:19)

*Lev. 19:18; Prov. 24:29; Rom. 12:17. **Deut. 32:35; Evr. 10:30

- trei semne grafice (*, **, †) – trei referințe marginale:

(3) *Să* nu vă potriviți chipului veacului acestuia, ci să vă prefaceți**, prin înnoirea minții voastre, ca să puteți deosebi† bine voia lui Dumnezeu: cea bună, plăcută și desăvârșită.* (Rom. 12:2)

*1Pet. 1:14; 1Ioan 2:15. **Efes. 1:18; Efes. 4:23; Col. 1:21, 22; Col. 3:10. †Efes. 5:10, 17; 1Tes. 4:3

- patru semne (*, **, †, ††) – patru referințe marginale:

(4) *Și voi n-ați* primit un dub de robie, ca să mai aveți frică**; ci ați primit un dub† de înfiere care ne face să strigăm: „Ava††!, adică: Tată!”* (Rom. 8:5)

*1Cor. 2:12; Evr. 2:15. **2Tim. 1:7; 1Ioan 4:18. †Isa. 56:6; Gal. 4:5, 6. ††Mar. 14:36

Din punctul de vedere al conținutului, referința scripturistică marginală are în vedere un cuvânt din corpul textului biblic propriu-zis, pe care îl traduce (5a)-(5b), îl explică/justifică (6a)-(6b) sau îl comentează (7a)-(7b) prin analogie cu alte pasaje din cărțile canonului biblic, precizându-i astfel sensul.

(5a) *Pe când mă uitam cu băgare de seamă, iată că a venit un țap de la apus și a cutreierat toată fața pământului, fără să se atingă de el; țapul acesta însă avea un corn* mare între ochi.* (Dan. 8:5)

*Dan. 8:21

(5b) *Țapul* însă este împărăția Greciei, și cornul cel mare dintre ochii lui este cel dintâi împărat**.* (Dan. 8:21)

*Dan. 8:5. **Dan. 11:3

(6a) *Aproziū au răspuns: „Niciodată* n-a vorbit vreun om ca Omul acesta.”* (Ioan 7:46)

*Mat. 7:29

(6b) *căci* El îi învăța ca unul care avea putere, nu cum îi învățau cărturarii lor.* (Mat. 7:29)

*Ioan 7:46

(7a) *Cine răspunde fără* să fi ascultat, face o prostie și își trage rușinea.* (Prov. 18:13)

*Ioan 7:51

(7b) *„Legea* noastră osîndește ea pe un om înainte ca să-l asculte și să știe ce face?”*(Ioan 7:51)

*Deut. 1:17; Deut. 17:8, etc.; Deut. 19:15

Indiferent de particularizarea formală a conținutului (în structuri apozitive, explicative sau incidente), referința scripturistică marginală actualizează planul comentariilor.

În acest fel, planul comentariilor (= referința scripturală marginală) are ca obiect al referinței comunicarea propriu-zisă (= versetul biblic propriu-zis, din corpul central al textului), iar unirea celor două planuri de comunicare are drept rezultat textul ca unitate pragmatico-sintactică [Timofte, 2015]. Se observă deci că identitatea textului este prin concepție fundamentată pe manifestarea dominantă a funcției metalingvistice în limbă [Timofte, 2015]. Această accepție, specializată, a termenului *text*, face din *metatext* un dublet terminologic – căci în esență, orice text este „o comunicare despre o altă comunicare” [Timofte, 2005]. Totuși, avînd în vedere că planul comentariilor în acest caz nu e plasat în continuitatea lineară a comunicării propriu-zise, ci este situat la distanță, marginal, adică „dincolo de” versetul biblic, vom folosi aici sintagma terminologică de *metatext* (*meta* = „dincolo de”) pentru a face trimitere la planul comentariilor marginale, situate spațial „dincolo de” textul propriu-zis al Scripturii, sub forma notelor de subsol. Prin *metatext*, așadar, înțelegem un enunț de gradul al doilea (care poate fi propoziție, frază sau text) avînd ca referință elemente ale enunțului (propoziție, frază sau text) de gradul întâi, pe care le explică, le traduce sau le comentează incident și care grafic este separat de enunțul de gradul întâi în mod similar cu notele de subsol. Așadar, considerăm potrivit să folosim cuvîntul sintetic *text* sau perifrastic *unitatea-text* cu trimitere la sensul restrîns, specializat, al termenului vs. sintagmele *textul Scripturii*, *textul sacru*, *textul biblic* – pe care le întrebuițăm cu sens general, nespecializat.

§2-§3. În ceea ce privește funcția referințelor marginale metatextuale folosite în Sfînta Scriptură, este evident că această organizare a aparatului critic urmărește producerea unor efecte la polul receptării, mai exact, are rolul de a facilita înțelegerea adecvată a sensurilor în context. Dincolo de deducția evidentă a acestui rol, finalitatea vizată de aparatul critic trimite, în mod inerent, la **geneza unei concepții și practici de hermeneutică biblică, și anume, principiul analogiei Scripturii** (*analogia scripturae*). În consecință, vom analiza cele două aspecte – **geneză și funcție** – împreună.

Principiul analogiei Scripturii înseamnă, practic, că o porțiune a Scripturii interpretează o alta, devenind astfel cheia pentru înțelegerea pasajelor înrudite. Altfel spus, *Scriptura est sui ipsius interpret*².

Notă. În mod inerent, *funcționalitatea principiului analogiei* în cercetarea Scripturii este *fundamentată pe și condiționată de un alt principiu*, acela *al armoniei sau al unității de conținut* [Timofte, 2016]. Practic, acesta din urmă înseamnă că, din moment ce toată Scriptura este inspirată de același Duh și toată este Cuvîntul lui Dumnezeu, prin urmare există o unitate și armonie fundamentală între diferitele ei părți. Diferitele părți ale Vechiului Testament sînt considerate de către scriitorii Noului Testament ca armonioase și avînd o autoritate divină egală. Cele două testamente sînt într-o relație de reciprocitate, iluminîndu-se unul pe celălalt. Teme majore ale Vechiului Testament sînt preluate și dezvoltate de scriitorii Noului Testament. În acest fel, Scriptura este privită de toți scriitorii Bibliei ca fiind un tot coerent, inseparabil.

Exemplul de referință și în această privință, Iisus Hristos, descrie felul în care Vechiul Testament iluminează Noul Testament (și în special pe Sine) în Ioan 5:39: „Cercetați Scripturile, pentru că socotiți că în ele aveți viața veșnică, dar tocmai ele mărturisesc despre Mine”. În altă parte, Mîntuitorul descrie cum El este Cel care iluminează și chiar împlinește Vechiul Testament: „Să nu credeți că am venit să stric Legea sau Proorocii; am venit nu să stric, ci să împlinesc. (Mat 5:17). Iisus Însuși a insistat ca ucenicii Săi să nu își bazeze

² Enunțul latinesc *Scriptura est sui ipsius interpret* („Scriptura este propriul său interpret”) reprezintă sintetizarea principiului analogiei în cuvintele reformatorului Martin Luther.

convingerile privitoare la mesianitatea Sa doar pe fenomenele senzoriale, ci să creadă în El pe baza mărturiei Scripturilor Vechiului Testament (Luca 24:25-27).

Consecvent cu Modelul pe care Îl urmează, apostolul Pavel, în toate epistolele sale, își construiește discursul în acord cu învățătura Vechiului Testament din care preia numeroase citate. În acest fel, el pune în lumină faptul că nici unul din cele două testamente nu este dat la o parte de celălalt, ci că revelația mai târzie este testată de cea anterioară. Ortodoxia acestei practici de cercetare a Sfințelor Scripturi este ilustrată și în perioada bisericii primare, prin exemplul iudeilor din Bereea, care „aveau o inimă mai aleasă decât cei din Tesalonic. Au primit Cuvîntul cu toată rîvna, și cercetau Scripturile în fiecare zi, ca să vadă dacă ce li se spunea, este așa” (Fapte 17:11).

Principiul analogiei Scripturii, care statuează Biblia ca fiind propriul ei interpret, nu este o inovație a Reformațiunii, și nici un concept desprins din experiența recentă de cercetare, ci este un principiu identificabil în textul inspirat³ al Bibliei sub trei forme:

A) ca practică cvasigeneralizată de raportare la textul sacru – practică ce aparține tuturor scriitorilor Bibliei și bisericii primare;

B) ca expectanță exegetică⁴ ce vizează pe interlocutorul-cititor specializat și nespecializat deopotrivă, din orice timp și din orice loc;

C) ca formulare explicită într-un text vechi-testamentar.

Examinăm succint în rîndurile de mai jos cele trei ipostaze de descriere a acestui principiu.

A) În primul rînd, principiul analogiei este dedus din practica cvasigeneralizată a scriitorilor Bibliei și a bisericii primare.

În mod exemplar, acest principiu este ilustrat de Iisus Hristos Însuși, care, pe drumul către Emaus, arată cum tot ce spune Scriptura despre un anumit subiect (în cazul Lui, Mesia) ar trebui adus pentru a-și spune cuvîntul în interpretarea subiectului respectiv (Luca 24:27-45): pe drumul spre Emaus, cînd „a început de la Moise, și de la toți proorocii, și le-a tîlcuit, în toate Scripturile, ce era cu privire la El.” (Luca 24:27); mai târziu în seara aceea, în camera de sus, El a scos în evidență „că trebuie să se împlinească tot ce este scris despre Mine în Legea lui Moise, în Prooroci și în Psalmi.” Atunci le-a deschis mințile, ca să înțeleagă Scripturile” (Luca 24:44-45).

Aplicarea practică a acestui principiu, al Bibliei ca propriul ei interpret, nu înseamnă potrivirea laolaltă fără discernămînta tuturor pasajelor în maniera *proof-text*, fără a ține cont de contextul fiecărui verset. Însă, de vreme ce Scriptura are un singur Autor divin, urmează că este imperativ ca cercetarea să compare tot ce s-a scris asupra unui anumit subiect pentru a ține seama de toate aspectele subiectului.

B) Ca descriere a expectanței exegetice, această principiu se adresează în egală măsură cititorului specializat și celui nespecializat din orice timp și din orice loc.

Iisus Hristos ilustrează acest lucru prin felul în care se raportează la învățătorul legii: întrebarea, „Ce este scris în Lege? Cum citești în ea?” (Luca 10:27) presupune, în mod firesc, că El se aștepta ca Biblia să fie înțeleasă. Cînd învățătorul legii a citat Deuteronom 6:5 și Levitic 19:18, Iisus l-a lăudat pentru că răspunsese corect (Luca 10:27). De multe ori în rapoartele Evangheliilor, în dialogurile cu categorii heterogene de interlocutori (ucenici,

³ Folosim sintagma *text inspirat* cu referire la conținutul propriu-zis al Sfințelor Scripturi vs. *text neinspirat*, reprezentat de aparatul critic, care a fost adăugat mult mai târziu de exegeții Bibliei, ca instrument util de cercetare a textului sacru.

⁴ Exegeza este tehnica interpretării (< gr. *exeghesis* = „călăuzire, explicație”).

noroad, farisei, cărturari, saducheii etc.), Iisus Hristos pune în lumină același principiu, al analogiei Scripturilor: întrebărilor referitoare la semnificația unui text scripturistic El obișnuiește să le răspundă printr-o contra-întrebare, care solicită, din partea interlocutorului, răspunsul prin analogie cu alt text al Sfințelor Scripturi: „N-ați citit niciodată în Scripturi?” (Mat 21:42); „N-ați citit...?” (Mat 12:3,5; 19:4; 21:16; 22:31; Marcu 2:25; 12:10,26; Luca 6:3). „Cine citește să înțeleagă!” (Mat 24:15; Marcu 13:14).

Corolarul acestei expectanțe exegetice implică aspectul *clarității* ca o caracteristică de bază a textului Scripturii. Mărturia Scripturilor, într-adevăr, încurajează pe cititori la un studiu personal al Cuvântului scris (Deut. 30:11-14; Luca 1:3-4; Ioan 20:30-31; Fapte 17:11; Rom. 10:17; Apoc. 1:3 etc.). Or, aplicația acestui imperativ ar fi imposibilă în absența trăsăturii [+ claritate] a textului sacru.

În această privință, exemplul consecvent al scriitorilor Bibliei este că Scriptura trebuie luată în sensul ei simplu, literal, cu excepția faptului că este intenționat în mod clar și evident un sens figurat⁵. Această constantă a practicii lor susține existența unei intenții clare a Adevărului, ce se opune ideii mistice de multiplicitate subiectivă și necontrolabilă de înțelesuri. Nu poate fi ignorată valoarea exemplară a modelului de raportare la Scripturi pe care-l oferă Iisus Hristos și apostolii: ei vorbesc cu autoritate, oferind nu doar una⁶ din multele interpretări individuale ale pasajelor biblice, ci precizând adevăratul înțeles care a fost intenționat de scriitorul uman și/sau de Autorul divin (cf. Fapte 3:17-18, 22-24).

Notă. În legătură cu aspectul clarității Scripturii, este de reținut conceptul de *intenție comunicativă* – care, în discursul stilului biblic-religios, este întotdeauna *specifică* sau *precisă*. Precizia intenției comunicative a adevărului este în mod viu ilustrată cu privire la profeția apocaliptică: tîlcuitorul angelic oferă cu consecvență o interpretare clară fiecărui simbol (cf. Daniel 7:16-27; 8:15-26). O altă ilustrație implică acele parabole ale lui Iisus în care El Însuși interpretează semnificația fiecărei părți a parabolilor (Matei 13:18-23, 36-43).

În același timp, ideea de *intenție comunicativă specifică* nu neagă faptul că unele părți ale Scripturii arată dincolo de ele însele (cf. tipologie, profeție predictivă, simboluri și parabole) către o semnificație extinsă sau împlinire viitoare a faptelor descrise. Însă, chiar și în aceste cazuri, semnificația extinsă sau împlinirea se naște din, este în armonie cu și, de fapt, este o parte integrantă a *intenției specifice* a adevărului: dacă analogia, deci compararea versetelor între ele, aduce claritate și coerență mesajului divin, iar nu contradicție, lucrul acesta se datorează tocmai existenței unei intenții comunicative specifice, precise, care îmbină armonios multiplele aspecte ale Adevărului într-un tot unitar și coerent.

C) Sub forma unei exprimări sintetice explicite, principiul analogiei Scripturii apare într-un text vechi-testamentar din cartea prorocului Isaia:

(8) „Căci dă învățatură peste învățatură, învățatură peste învățatură, poruncă peste poruncă, poruncă peste poruncă, puțin aici, puțin acolo. Și pentru ei cuvântul Domnului va fi: învățatură peste învățatură, învățatură peste învățatură, poruncă peste poruncă, poruncă peste poruncă, puțin aici, puțin acolo, ca mergînd să cadă pe spate și să se zdrobească, să dea în laț și să fie prinși.” (Isaia 28:10-13)

⁵ Cf. și distincția pe care o face Iisus însuși și recunoașterea ucenicilor cu privire la diferența dintre limbajul literal și cel figurat (Ioan 16:25,29). Nu este vorba în aceste versete de nici o «decojire» a sensului literal pentru a ajunge la simbul înțelesului mistic, ascuns, alegoric, pe care doar cei inițiați l-ar putea descoperi.

⁶ În același timp, interpretarea Noului Testament nu pretinde să epuizeze înțelesul unui anumit pasaj dat din Vechiul Testament, însă bogăția semantică a textului sacru nu este niciodată contradictorie. Cu alte cuvinte, claritatea interpretării nu epuizează semnificația textului, ci o pune în cadrul adecvat cu intenția comunicativă – întotdeauna necontradictorie – a scriitorului și/sau a Autorului.

Chiar dacă contextul istoric al acestor versete are în vedere un cadru de discuție diferit, examinarea atentă a acestui cadru întărește cu adevărat aplicabilitatea acestui pasaj la principiul hermeneutic: mesajul textelor îi vizează pe cei care rîd de mesajul lui Isaia și aduc profetului insulte ca la beție (v. 9, 19, 14). Ei îl acuză că îi tratează ca pe niște copii, dîndu-le cele mai simple instrucțiuni. Isaia le reamintește ascultătorilor săi despre legi specifice pe care le-au încălcat „puțin aici, puțin acolo”, confruntîndu-i pretutindeni cu o așa simplitate și forță încît ei nu pot înțelege greșit. Batjocoritorii spun că Isaia îi învață în felul în care cineva ar învăța pe niște copii. Or, pentru Isaia, aceasta este calea pentru a face adevărul cît mai clar – prin repetiție și simplitate. Metoda lui Isaia de a face diferite precepte vechi testamentare să fie relevante în situația dată face totul atît de clar încît ei trebuie fie să asculte și să se supună, fie să respingă mesajul.

În același fel, principiul analogiei Scripturii urmărește – indiferent de contextul particular sau mai larg, socio-istoric – claritatea transmiterii mesajului. Avînd ca destinatar publicul nespecializat și nediferențiat după criterii socio-profesionale, aspectul clarității transmiterii mesajului se impune ca imperativ.

Este, de asemenea, adevărat că nu fiecare parte a Scripturii a fost pe deplin înțeleasă de ascultătorii originali sau chiar de scriitorii inspirați. În 1 Petru 1:10,12 apostolul indică faptul că este posibil ca profeții Vechiului Testament să nu fi înțeles cu claritate toate implicațiile mesianice ale profețiilor lor. Astfel, apostolul Petru sugerează o altă fațetă a principiului clarității Scripturii, și anume, aceea că revelația suplimentară mai clară, devine o cheie pentru o mai profundă înțelegere a pasajelor mai puțin clare. Aceeași idee pare să fie sugerată dintr-o perspectivă diferită și în 2 Petru 3:16 unde apostolul scrie că unele lucruri pe care le-a scris Pavel sînt „greu de înțeles”. Aceste pasaje dificile nu trebuie să constituie punctul de plecare, pe care „cei neștiutori și nestatornici le răstălmăcesc spre pierzarea lor”, ci trebuie văzute în contextul mai larg al afirmațiilor mai clare ale adevărului Scripturii. Evrei 1:1-3 indică această progresie a revelației (și a receptării ei) de la profeții Vechiului Testament la Singurul Fiu al lui Dumnezeu (cf. și Ioan 1:16-18; Coloseni 1:25-26).

Este clar, însă, că progresia revelației nu înseamnă că Scripturile mai tîrzii contrazic sau anulează Revelația anterioară, ci înseamnă că Revelația ulterioară iluminează, clarifică sau amplifică adevărurile prezentate anterior. Această coerență a actului de emiterereceptare a mesajului este pusă în valoare de aplicarea adecvată a principiului hermeneutic al analogiei Scripturii.

Astfel, Iisus Hristos, în Predica de pe Munte (Matei 5) nu anulează preceptele Decalogului, ci le dezbracă de acumulările tradiției eronate descoperind adevărata profunzime a semnificației și aplicației lor. Ideile de bază cu privire la această semnificație mai profundă a legii existau încă din Vechiul Testament, iar Iisus permite ca acest Adevăr să strălucească mai puternic eliberîndu-l de interpretările distorsionate ale unora dintre cărturari și farisei. În același fel, autorii biblici mai tîrzii scriu cunoscînd bine ceea ce a fost scris înainte și adesea își asumă și clădesc pe ceea ce era mai devreme, făcînd analogii cu scripturile anterioare. O citire mai îndeaproape a unui pasaj mai tîrziu poate indica ecouri sau aluzii la pasajele timpurii și pasajele timpurii în contextul lor devin cheia interpretării semnificației depline a celor din urmă. Aceasta este în mod special evident în cartea Apocalipsei. Pe de altă parte pasajele mai timpurii pot să nu fie pe deplin înțelese pînă ce nu sînt văzute în lumina revelației mai tîrzii. Aceasta funcționează în special în cazul tipologiei și profeției (Matei 12:6,42,43; 1Petru 1:10-12). Astfel spirala înțelegerii ia amploare pe măsură ce pasajele tîrzii le luminează pe cele timpurii și invers. Iisus a afirmat pe scurt acest aspect al analogiei Scripturii: „Scriptura nu poate fi desființată. (Ioan 10:35).

De vreme ce Scriptura are un singur Autor divin, diferitele părți ale Scripturii sînt în concordanță unele cu altele. De aceea Scriptura nu poate fi așezată împotriva Scripturii. Toate doctrinele Bibliei vor fi în armonie unele cu altele, și interpretarea pasajelor individuale se va armoniza cu totalitatea învățăturilor Scripturii asupra subiectului respectiv.

Sintetizînd cele arătate la punctele §2-§3, constatăm că cele trei ipostaze de manifestare a principiului analogiei descriu geneza și continuitatea funcționării unui principiu de hermeneutică biblică, principiu care este recunoscut și pus în valoare și de către metatextul aparatului critic atașat textului sacru la distanță de secole⁷ după încheierea canonului biblic.

§4. Rezumînd discuția privitoare la metatextul trimerilor scripturistice marginale în stilul biblic-religios, în paginile acestei lucrări am arătat următoarele:

- trimerile scripturistice au o *identitate formală și de conținut* aparte: ele sînt situate marginal față de textul propriu-zis, asemenea notelor de subsol, avînd în vedere un cuvînt din corpul textului biblic, pe care îl traduc apozitiv, sau îl justifică prin structuri explicative, sau îl comentează incident prin analogie cu alte pasaje din canonul biblic, aducînd precizări semantice. În toate cele trei ipostaze formale, trimerile scripturistice actualizează planul comentariilor;
- avînd în vedere că planul comentariilor în acest caz nu e plasat în continuitatea lineară a comunicării propriu-zise, ci este situat la distanță, marginal, adică „dincolo de” versetul biblic, folosim sintagma terminologică de *metatext* (*meta* = „dincolo de”) pentru a face trimitere la planul comentariilor marginale, situate spațial „dincolo de” textul propriu-zis al Scripturii, sub forma notelor de subsol; în consecință, prin *metatext*, înțelegem un enunț de gradul al doilea (care poate fi propoziție, frază sau text) avînd ca referință elemente ale enunțului (propoziție, frază sau text) de gradul întîi, pe care le explică, le traduce sau le comentează incident și care grafic este separat de enunțul de gradul întîi în mod similar cu notele de subsol;
- cu privire la *geneza* și la *funcția* trimerilor scripturistice, am arătat că acestea trimit la *principiul analogiei Scripturii*, care este în strînsă legătură cu *aspectul clarității* actului de emiterere-receptare a mesajului sacru. Principiul analogiei, care recomandă Biblia ca propriul ei interpret, este ilustrat pe paginile Sfințelor Scripturi a) ca practică generalizată de raportare la textul sacru (practică ce aparține tuturor scriitorilor Bibliei și Bisericii primare), b) ca expectanță exegetică (ce vizează pe interlocutorul-cititor specializat și nespecializat deopotrivă, din orice timp și din orice loc) și c) ca formulare explicită într-un text vechi-testamentar. Față de această metodă de interpretare a Scripturii, bazată pe analogia versetelor din canonul biblic, metatextul aparatului critic, atașat secole mai tîrziu textului sacru, nu propune o inovație metodologică în privința interpretării, ci se relevă numai ca o recunoaștere a practicii exegetice existente din totdeauna, și care are rolul de a facilita înțelegerea prin cercetare individuală a textului biblic.

⁷ Ca parte a acestui aparat critic, trimerile scripturistice marginale au fost adăugate începînd cu secolul al XVI-lea –cf. *Tyndale's Testament* (1534, a treia ediție) și *Coverdale's Bible* (1535) –, iar numărul lor a fost augmentat considerabil pînă la începutul secolului al XIX-lea (*The Treasury of Scripture Knowledge*) – vezi <http://www.realbiblestudy.com/?p=91>

BIBLIOGRAFIE

- Biblia, 2005. *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament cu Trimiteri*, Societatea Biblică Interconfesională din România; trad. Dumitru Cornilescu – București: Editura Societății Biblice Interconfesionale din România.
- Hjelmslev, Louis (1953[1943]). *Prolegomena to a Theory of Language*. Baltimore: Indiana University Publications in Anthropology and Linguistics (IJAL Memoir, 7) (2nd OD (slightly rev.): Madison: University of Wisconsin Press, 1961. Dt.: Hjelmslev 1974.
- Timofte, Monica, 2005. *Actualitatea sintaxei românești «clasice moderne»*, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- Timofte, Monica, 2016. *Stereotipia comentariului incident de conformitate în stilul biblic-religios. Conținut, geneză, funcții*, în „MERIDIAN CRITIC – Annals „Ștefan cel Mare” University of Suceava. Philology Series. No. 1/2016 (volume 26), Editura Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, p. 99-110.
- Timofte, Monica, 2015. *Textul ca unitate pragmatico-sintactică*, în „Discurs critic și variație lingvistică. De la frază la text: lingvistică și literatură” (volum coordonat de Rodica Nagy, Mircea A. Diaconu, Alina Nacu), Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, p. 385-392.

Resurse web:

<http://www.realbiblestudy.com/?p=91>